

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
4114-111/2021
Београд

Заштитник грађана
Zaštitnik građana

дел. бр. 29915 датум: 4. новембар 2021. год.

НАЦИОНАЛНИ МЕХАНИЗАМ ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

МОНИТОРИНГ УСТАНОВА У КОЈИМА СЕ НАЛАЗЕ ИЛИ СЕ МОГУ НАЛАЗИТИ
ЛИЦА ЛИШЕНА СЛОБОДЕ

МОНИТОРИНГ ВОНИХ ОБЈЕКТА

Извештај о посетама војним објектима Војске Србије

Београд, новембар 2021. године

1. УВОД

1.1. МАНДАТ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Законом о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни или поступака¹ прописано је да Национални механизам за превенцију тортуре (НПМ) обавља посете установама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе, у циљу одвраћања државних органа и службених лица од било каквог облика мучења или било ког другог облика злостављања, као и ради усмеравања државних органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у којима се смештају лица лишена слободе у складу са важећим прописима и стандардима.

НПМ има право: на несметан, ненајављен и свакодобан приступ свим установама и свим просторијама у којима се налазе или се могу налазити лица лишена слободе; да насамом разговара са тим лицима, и са службеним лицима, која су обавезна да сарађују тим поводом, и са свим осталим лицима која могу имати информације значајне за поступање према лицима лишеним слободе; на приступ свој документацији која се односи на та лица; да надлежним органима даје препоруке у циљу побољшања начина поступања према лицима лишеним слободе и унапређења услова у којима се она задржавају или затварају. По обављеним посетама, НПМ сачињава извештаје које доставља посећеној установи. Након тога, НПМ одржава стални дијалог са посећеном установом, као и органом у чијем је саставу та установа, у циљу отклањања утврђених недостатака који могу довести до појаве тортуре, нељудског или понижавајућег поступања.

У чл. 2а Закона одређено је да Заштитник грађана обавља послове НПМ и да у обављању тих послова сарађује са омбудсманима аутономних покрајина и удружењима чијим је статутом предвиђени циљ удруживања унапређење и заштита људских права и слобода, у складу са законом.

У институцији Заштитника грађана формирана је посебна организациона јединица Одељење националног механизма за превенцију тортуре, која обавља стручне послове НПМ.

Заштитник грађана и Покрајински омбудсман АП Војводине су потписали Меморандум о сарадњи у обављању послова НПМ,² којим је предвиђено да ће Покрајински омбудсман активно учествовати у посетама мониторинг тима НПМ установама у којима су смештена лица лишена слободе, а које се налазе на територији АП Војводине.

На основу спроведеног јавног позива,³ Заштитник грађана је изабрао удружења са којима ће остваривати сарадњу у обављању послова НПМ и са њима закључио споразуме, чије је важење анексима продужено до јуна 2022. године. Удружења са којима Заштитник грађана актуелно сарађује у обављању послова НПМ су: Комитет правника за људска права, Виктимолошко друштво Србије, Центар за интеграцију младих, Хелсиншки одбор за људска права у Србији и Одбор за људска права Ваљево.

¹ "Сл. лист СЦГ - Међународни уговори", бр. 16/05 и 2/06 и "Сл. гласник РС - Међународни уговори", бр. 7/11.

² Потписан 12. децембра 2011. год.

³ Објављен на интернет страници Заштитника грађана 4. јуна 2020. год.

1.2. ПОДАЦИ О ПОСЕТАМА

1.2.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

ПОСЕТЕ ОБАВИО	Заштитник грађана, у сарадњи са Покрајинским заштитником грађана - омбудсманом	
ОСНОВ ПОСЕТА	Обављање послова НПМ, у складу са чл. 2а Закона о ратификацији Опционог протокола уз Конвенцију против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака	
ВРСТА ПОСЕТА	Контролна	
ЦИЉ	Праћење поступања по препорукама НПМ	
НАЈАВА ПОСЕТА	Најављене посете	
САСТАВ ТИМА	Марко Анојчић, <i>Заштитник грађана/Одељење НПМ</i> Анико Ширкова, <i>заменица Покрајинског омбудсмана</i>	
ПОСЕЂЕНИ ВОЈНИ ОБЈЕКТИ		
НАЗИВ	МЕСТО	ДАТУМ ПОСЕТЕ
Касарна "Генерал Павле Јуришић - Штурм"	Пожаревац	2. април 2021. године
Касарна "Војвода Петар Бојовић"	Лесковац	11. јун 2021. године
Касарна "Александар Берић"	Нови Сад	5. октобар 2021. године

1.2.2. ТОК ПОСЕТА

У свим посеђеним касарнама, НПМ је примио командант касарне или други старешина, којима је представљен мандат НПМ, план и циљ посете, а од старешина су прибављене информације од значаја за предмет извештаја. Потом је НПМ обилазио просторије за извршење дисциплинских санкција, извршио увид у евиденције и другу релевантну документацију и разговарао са војницима задуженим за стање у просторијама и надзор над санкционисаним војником. Напоследку су војним старешинама изнета прелиминарна запажања из посете.

1.2.3. САРАДЊА СА НПМ

У свим посеђеним касарнама команданти, старешине и други припадници Војске Србије у потпуности су сарађивали са НПМ, омогућили обилазак посебних просторија, пружили тражене информације и учинили доступном затражену документацију.

1.3. ПРЕТХОДНЕ ПОСЕТЕ И ПРЕПОРУКЕ

НПМ је током 2019. године посетио све касарне у којима се налазе просторије за извршење дисциплинских санкција које се састоје у забрани удаљења из посебних просторија у војном објекту. О овим посетама је сачињен Извештај са 12 препорука за отклањање уочених недостатака и унапређење поступања према санкционисаним војницима.⁴ Извештај је достављен свим посећеним касарнама и Министарству одбране. Министарство је обавестило НПМ о мерама предузетим ради поступања по препорукама.⁵

Током ових посета, НПМ је пратио на који начин је поступљено по упућеним препорукама. У овом извештају су представљени налази до којих је НПМ дошао, као и нове препоруке које НПМ упућује имајући у виду утврђено чињенично стање, као и прописе и стандарде на које је већ указано у претходном извештају.

НПМ похваљује све мере и активности које су касарне, Војска Србије и Министарство одбране предузели у циљу поступања по упућеним препорукама.

⁴ Извештај о посетама војним објектима Војске Србије, бр. 4114-46/19 од 29. маја 2020. год.

⁵ Акт Секретаријата Министарства бр. 1888-8 од 27. августа 2020. год.

2. УТВРЂЕНО СТАЊЕ

1. ПРЕПОРУКА НПМ:

Унапредити материјалне услове у дисциплинским просторијама у којима је то потребно, тако да се обезбеди довољан доток свежег ваздуха и адекватна природна и вештачка осветљеност.

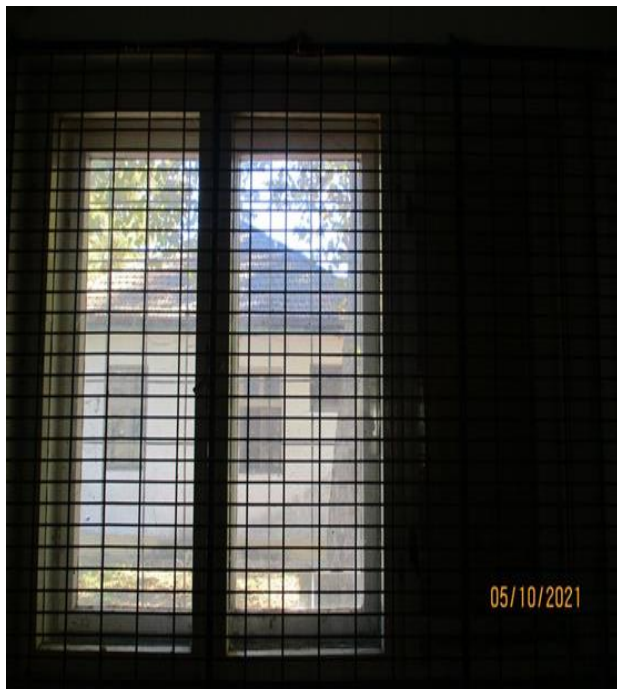
ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Дисциплинске просторије у свим посећеним касарнама су затечене у уредном стању у погледу материјалних услова у њима, чисте и одржаване. Опремљене су креветима, са чистом постељином, касетама за одлагање личних ствари и грејним телима – радијаторима.

Просторије у касарнама у Пожаревцу и Лесковцу су реновиране од претходне посете НПМ. Оне имају прозоре, са решеткама постављеним споља, који омогућавају адекватан доток свежег ваздуха и природног осветљења. У обе просторије вештачко осветљење је такође задовољавајуће.

дисциплинске просторије

прозор дисциплинске просторије

У дисциплинској просторији у касарни у Новом Саду стање у погледу могућности дотока природне светлости и свежег ваздуха је исто као и приликом претходне посете: уместо једног стакла је постављена шпер плоча, која умањује доток природне светлости, а решетке су постављене и са унутрашње и са спољашње стране прозора, па се они не отварају. Вештачко осветљење је задовољавајуће. Просторија нема врата, већ решетке, па свеж ваздух може у одређеној мери улазити кроз спољна врата објекта у којем се просторија налази преко ходника до дисциплинске просторије. Без обзира на то, НПМ сматра да би услове боравка у овој дисциплинској просторији требало ускладити са важећим стандардима у погледу довољне природне осветљености и дотока свежег ваздуха.

1.

ПРЕПОРУКА

Касарна "Александар Берић" ће побољшати доток свежег ваздуха и природне светлости у дисциплинској просторији.

2. **ПРЕПОРУКА НПМ:**

Уподобити предвиђени капацитет дисциплинских просторија у којима је то потребно, односно број лежајева са површином ових просторија, у складу са важећим стандардима животног простора.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Предвиђени капацитет свих дисциплинских просторија је за два војника, односно у њима се налазе по два лежаја. Површина просторије у касарни у Лесковцу је око 13 m², у касарни у Пожаревцу 8,02 m², а у касарни у Новом Саду 7,83 m². У њима се не налази санитарни чвор.

Разни аспекти војничког живота могу потенцијално да крше право војника да не буде подвргнут тортури и другим суровим, нељудским или понижавајућим казнама или поступцима. Према пракси Европског суда за људска права, лоши материјални услови

притвора – као што су између осталог објекти који су јако скучени⁶ или пренасељени⁷ – могу представљати повреду овог права.⁸

Европски комитет за спречавање мучења и нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања (ЦПТ) је такође опширно писао о томе, наводећи између осталог да је питање минимума животног простора по затворенику непосредно повезано са посвећеношћу сваке државе чланице Савета Европе поштовању достојанства лица.⁹ Као што је НПМ већ указао у претходном Извештају,¹⁰ стандард ЦПТ је да би два затвореника требало да имају барем 10 m² животног простора, не рачунајући санитарни чвор. У исто време, ЦПТ истиче и да *никада није тврдио да се његови стандарди за величине ћелија морају сматрати апсолутним. Другим речима, не мисли аутоматски да се мање одступање од минимума стандарда само по себи може сматрати нечовечним и понижавајућим поступањем према затворенику(цима), све док постоје друге, олакшавајуће околности као што је пре свега чињеница да затвореници могу да проводе значајан временски период ван својих ћелија свакога дана (у радионицама, на часовима и у другим активностима). Међутим, чак и у таквим случајевима, ЦПТ и даље препоручује примену минимума стандарда.*¹¹

Иако дисциплинске просторије у касарнама у Новом Саду и Пожаревцу не испуњавају наведени стандард ЦПТ у погледу минималне површине, НПМ сматра да се исте могу користити за смештај два војника, а имајући у виду да је предвиђена максимална дужина боравка у овим просторијама релативно кратка (уобичајено до 15 или 30 дана, изузетно до 60 дана), да санкционисани војници не проводе све време у овим просторијама већ су током дана на обуци или упражњавају друге активности предвиђене распоредом (чишћење круга касарне, обедовање, спортске и културне активности) и да су све просторије одржаване, уредне и чисте.

3. ПРЕПОРУКА НПМ:

Заменили дотрајале санитарне уређаје тамо где је то потребно.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У касарни у Пожаревцу је реновиран је комплетан објекат чуварске службе, па и тоалет. Налази се у истом ходнику у ком је и просторија, у њеној непосредној близини. Тоалет је затечен чист и са новим, исправним инсталацијама.

За разлику од претходне посете лесковачкој касарни, када је за санкционисане војнике био намењен тоалет у истом објекту у ком се налази просторија, сада је за њих намењен тоалет

⁶ Европски суд за људска права, Модарца против Молдавије (представка бр. 14437/05, пресуда од 10. маја 2007.), пар 68.

⁷ Европски суд за људска права, Анањев и други против Русије, (представке бр. 42525/07 и бр. 60800/08, пресуда од 10. јануара 2012.), напомена 631, пар. 145.

⁸ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Женевски центар за управљање сектором безбедности (*Geneva Centre for Security Sector Governance – DCAF*) и Канцеларија за демократске институције и људска права Организације за европску безбедност и сарадњу (*Office for Democratic Institutions and Human Rights/ Organization for Security and Co-operation in Europe – ODIHR/OSCE*), 2021. год, Заштита од мучења и другог нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, стр. 255.

⁹ Стандарди ЦПТ: Животни простор по затворенику у затворским установама, ЦПТ/Инф (2015) 44, пар. 5.

¹⁰ Извештај о посетама војним објектима Војске Србије, стр. 13.

¹¹ Стандарди ЦПТ: Животни простор по затворенику у затворским установама, пар. 16. и 21.

у оближњем објекту, који се користи за редован смештај војника. Тоалет је затечен са новим, исправним инсталацијама и чист.

У касарни у Новом Саду, тоалет се налази у истом објекту, има исправне инсталације, а за туширање се користи купатило у другом објекту, намењеном за редован смештај војника.

тоалети

4. ПРЕПОРУКА НПМ:

Обезбедити да санкционисани војници, у дисциплинским просторијама у којима је то потребно, увек буду у могућности да имају директан контакт са војницима задуженим за надзор над њима, инсталирањем тастера за позивање или видео надзора или на други погодан начин.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Ниједна дисциплинска просторија није под видео надзором. Од претходне посете НПМ, тастер за позивање дежурних војника је инсталиран у просторији лесковачке касарне. Његова исправност је проверена приликом посете и утврђено је да је у функционалном стању.

тастер за позивање

Дисциплинске просторије у преостале две касарне се налазе у непосредној близини просторија које користе дежурни војници – у касарни у Пожаревцу чуварска служба користи просторије у истом ходнику, а у касарни у Новом Саду ове просторије су једна до друге, уз то дисциплинска просторија нема врата, па војници задужени за надзор над санкционисаним војницима увек и лако могу да чују њих позив.

5. ПРЕПОРУКА НПМ:

Преиспитати и унапредити одредбе упутстава у погледу начина извршења дисциплинских санкција које се састоје у забрани удаљења из посебних просторија у војном објекту.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Одредбе упутстава о начину извршења дисциплинских санкција у свим посећеним касарнама су преиспитане и допуњене тако што су унете одредбе о поступању према санкционисаном војнику у складу са препорукама НПМ. Поред тога, новим упутством новосадске касарне, које је на снази од октобра 2021. године, отклоњене су поједине застареле одредбе које су биле на снази приликом претходне посете НПМ.¹²

6. ПРЕПОРУКА НПМ:

У дисциплинским просторијама у свим касарнама видно истаћи распоред дневних активности.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Унутар дисциплинских просторија у касарнама у Пожаревцу и Лесковцу је на видном месту истакнут распоред активности, што није случај у просторији новосадске касарне. Поред тога, у просторијама су истакнута и друга обавештења - списак инвентара, дужности старешине, мере заштите, обавештење о забрани пушења и слично.

2.

ПРЕПОРУКА

Касарна "Александар Берић" ће у дисциплинској просторији на видном месту истаћи распоред дневних активности.

7. ПРЕПОРУКА НПМ:

Омогућити да се посете санкционисаним војницима одвијају у приватности, односно без непосредног надзора над посетама.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

Важећим упутствима је, у складу са препоруком НПМ, изричито наведена обавеза да се посете обављају у приватности. Упутство лесковачке касарне предвиђа повремену контролу посете од стране дежурног војника. У свим касарнама лице које надзире санкционисаног војника одводи га и враћа са посете.

Посете се одвијају у просторијама које за ову сврху користе и остали војници и у време које је правилима касарне предвиђено за све посете. У том смислу, режим посета санкционисаним војницима се не разликује у односу на посете осталим војницима. Уочено је да у касарни у Новом Саду санкционисани војници имају право на посете чланова породице, за разлику од осталих војника које могу да посећују и друга лица.

¹² На пример, измењена је одредба да се санкционисаном војнику омогућава купање једном у седам дана (Извештај о посетама војним објектима Војске Србије, стр. 15) и сада је предвиђена могућност свакодневног купања.

8. ПРЕПОРУКА НПМ:

Писано документовати информације о поступању према санкционисаном војнику и догађаје током извршења санкције (време обилазака, извођења и враћања у просторију, обедовања, активности и друго).

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У важећим упутствима, у складу са препоруком НПМ, је наведена обавеза за надзорника да писано документује поступање према санкционисаном војнику и догађаје током извршења санкције. У касарни у Новом Саду је устројен и дневник надзорника просторије у који би се уписивале ове информације, као и свеска примопредаје, у коју би се евидентирало преузимање смене и запажања у погледу стања приликом примопредаје.

9. ПРЕПОРУКА НПМ:

Предвидети обављање лекарског прегледа санкционисаног војника пре почетка извршења санкције.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У важећим упутствима, у складу са препоруком НПМ, је уведена обавеза лекарског прегледа санкционисаног војника пре почетка извршења санкције. Обавеза надзорника је да приликом пријема провери да ли је војник имао лекарски преглед и ако није – да га упуту на преглед.

10. ПРЕПОРУКА НПМ:

Предвидети разговор психолога са санкционисаним војником пре почетка извршења санкције.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У важећим упутствима, у складу са препоруком НПМ, је уведен обавезан разговор санкционисаног војника са трупним психологом пре почетка извршења санкције. Обавеза надзорника је да приликом пријема провери да ли је војник имао разговор са психологом и ако није – да му то обезбеди. У новосадској касарни је предвиђено и да се, уколико трупни психолог није доступан, преко команде тражи доступан психолог, за које време се одлаже извршење санкције.

11. ПРЕПОРУКА НПМ:

Обезбедити да искључиво медицинско особље санкционисаном војнику даје терапију.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У важећим упутствима, у складу са препоруком НПМ, је наведено да санкционисаном војнику медицинско особље даје терапију.

У касарни у Новом Саду, упутством је предвиђено и да по одлуци лекара терапију војнику може дати лице задужено за надзор, као и да лакшу терапију даје лице задужено за надзор. НПМ разуме да су ови изузеци можда неопходни из практичних разлога, на пример ван радног времена амбуланте се може догодити да у касарни нема здравственог особља. Ипак,

како је већ наведено у претходном Извештају,¹³ важећи стандарди не познају овакве изузетке и преписану терапију пацијенту – санкционисаном војнику би требало да даје искључиво квалификовано медицинско особље.

3.

ПРЕПОРУКА

Касарна "Александар Берић" ће обезбедити да искључиво медицинско особље санкционисаном војнику даје терапију.

12. ПРЕПОРУКА НПМ:

Информисати санкционисане војнике, пре почетка извршења санкције, о могућности подношења притужбе Заштитнику грађана.

ПОСТУПАЊЕ ПО ПРЕПОРУЦИ:

У упутствима пожаревачке и лесковачке касарне је наведена обавеза за надзорника да санкционисаног војника усмено обавести о могућности подношења притужбе Заштитнику грађана. Овакве одредбе нема у упутству које се примењује у касарни у Новом Саду нити је предвиђено информисање војника о овој могућности на неки други начин.

4.

ПРЕПОРУКА

Касарна "Александар Берић" ће обезбедити да санкционисани војници, пре почетка извршења санкције, на одговарајући начин буду информисани о могућности подношења притужбе Заштитнику грађана.

Тиму НПМ је од стране војних старешина указано на потенцијалне проблеме у примени ове препоруке. Наиме, сваки припадник Војске Србије може усмено или писмено да се притужи старешинама, од непосредно претпостављеног до највиших старешина у војној хијерархији и старешине су дужне да омогуће остваривање овог права својим потчињенима. Уколико би се војник директно притужио Заштитнику грађана, а да претходно не покуша да заштити своја права у редовном, унутрашњем поступку, то би се са војне тачке гледишта тумачило као непоштовање унутрашњих војних правила, без обзира на то што би таква притужба вероватно била одбачена од стране Заштитника грађана због преурањености. Наводно, већ се догађало да војник буде санкционисан због тога што се прво није обратио непосредном старешини.

НПМ овде жели да укаже на законске одредбе које уређују поступак пред Заштитником грађана.¹⁴ Овим одредбама је прописано да свако физичко или правно, домаће или страног лице које сматра да су му актом, радњом или нечињењем органа управе повређена права може да поднесе притужбу Заштитнику грађана,¹⁵ али да је пре подношења притужбе подносилац дужан да покуша да заштити своја права у одговарајућем правном поступку,

¹³ Извештај о посетама војним објектима Војске Србије, стр. 23. и 24.

¹⁴ Закон о Заштитнику грађана ("Сл. гласник РС", бр. 79/05 и 54/07), IV глава – Поступак.

¹⁵ Закон о Заштитнику грађана, чл. 25. ст. 1.

те да ће Заштитник грађана упутити подносиоца притужбе на покретање одговарајућег правног поступка, ако је такав поступак предвиђен, а неће покретати поступак док не буду исцрпљена сва правна средства.¹⁶ Такву притужбу Заштитник грађана ће одбацити,¹⁷ осим ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе, у којим случајевима Заштитник грађана може покренути поступак и пре него што су исцрпљена сва правна средства.¹⁸

НПМ подсећа и да се прописи о Заштитнику грађана који се односе на заштиту и остваривање права грађана примењују и на професионалне припаднике Војске Србије.¹⁹

Значај спољног надзора над оружаним снагама и улога институција омбудсмана у заштити права припадника оружаних снага су препознати и истакнути и на међународном нивоу:

Поред мера које се предузимају у оквиру оружаних снага, спољни надзор од стране не-војних органа може играти основну улогу у обезбеђивању поштовања људских права у касарни и спречавању злоупотреба.

Парламенти, институције омбудсмана и друга независна тела, као што је Специјални извештач УН за тортуру или национални превентивни механизми (НПМ), често спроводе истраге о стању људских права у оружаним снагама и своје налазе објављују у тематским или годишњим извештајима. Ова надзорна функција је веома важна у ширењу информација и подизању свести о овом питању међу цивилним друштвом и војним особљем. Организације цивилног друштва и медији могу водити сличне истраге, често на начин који изазива веће поверење јавности.²⁰

Институције омбудсмана помажу да се осигура да оружане снаге испуњавају своје мисије на правичан, транспарентан и одговоран начин који не доводи до кршења људских права унутар и/или од стране оружаних снага. Примањем притужби и истрагом навода из притужби, као и извештавањем о тематским питањима и системским проблемима, институције омбудсмана могу да унапреде начин на који оружане снаге функционишу и како се њима управља и надзире. Рад омбудсмана захтева независност и непристрасност, као и неопходне ресурсе и овлашћења да осигурају да оружане снаге остану демократске, одговорне и транспарентне.

Принципи доброг управљања и демократског надзора примењују се на све јавне институције, укључујући и оружане снаге. Институције омбудсмана могу унапредити добро управљање оружаним снагама повећањем учешћа јавности, ангажовања и одговорности. Чинећи то, они помажу у стварању учинковитих, ефикаснијих и партиципативнијих оружаних снага у којима се поштују људска права. Кључна улога институција омбудсмана је истраживање злоупотреба и лошег управљања у оружаним снагама и упућивање извештаја и препорука о томе како да се ова питања исправе.

¹⁶ Закон о Заштитнику грађана, чл. 25. ст. 3. и 4.

¹⁷ Закон о Заштитнику грађана, чл. 28. ст. 2. у вези са ст. 1. т. 3.

¹⁸ Закон о Заштитнику грађана, чл. 25. ст. 5.

¹⁹ Закон о Војсци Србије, ("Сл. гласник РС", бр. 116/07, 88/09, 101/10 - др. закон, 10/15, 88/15 - УС, 36/18, 94/19, 74/21 - УС), чл. 29. ст. 4.

²⁰ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Спољни надзор, стр. 262.

Институције омбудсмана имају за циљ да заштите права како лица у служби, тако и јавности у целини, тако што ће примати притужбе на кршење људских права, истраживати такве наводе и упућивати јавне препоруке за исправљање свих идентификованих злоупотреба и негативних утицаја на људска права.²¹

Обраћање спољним надзорним механизмима, као што су институције омбудсмана, су нарочито важне у контексту истраге и превенције тортуре и другог лошег поступања, као и родно заснованог насиља у оружаним снагама:

Може се предузети неколико мера за спречавање лошег поступања и злостављања у оружаним снагама и за борбу против окружења које толерише ове праксе. Ове мере обухватају успостављање делотворних заштитних мера против тортуре и другог лошег поступања, као што су редовни контакти са рођацима/породицама и приступ адвокатима и лекарским прегледима на захтев, давање инструкција и обуке нових регрута и команданата, укључујући и о људским правима, обезбеђујући да постоји компетентно руководство на нивоу официра и подофицира, и успостављање спољних процедура надзора и притужбених механизма.²²

Најважније је обезбедити алтернативе за подношење притужби ван ланца командовања. Ово може укључивати централну тачку унутар оружаних снага или министарства одбране (као што је шпанска Јединица за заштиту од узнемиравања, француска Јединица Темис (Thémis) или немачка Централна јединица за контакт) или екстерно, институције омбудсмана или поверенике за људска права.²³

Могућност да припадници оружаних снага имају одговарајући приступ спољним механизмима заштите је значајан корак ка остваривању улоге институције омбудсмана у заштити њихових права. Ово подразумева и гаранције да војник неће трпети било какве последице због тога:

Притужбе указују на то да особе користе систем и верују да је институција омбудсмана у стању да одговори на њихове проблеме. Иако може изгледати контра-интуитивно, ако институција омбудсмана прима притужбе, то сугерише не да је систем покварен, већ да институција ради како је замишљено. Један уобичајени проблем који се односи на институције омбудсмана је недовољно пријављивање. Ако неко има проблем и не поднесе формалну притужбу, то може значити да је појединац могао неформално и брзо да реши предмет своје притужбе. Супротно томе, појединац је могао имати мање повољне разлоге да не иступи, као што је неповерење у непристрасност институције. Стога би институције омбудсмана требало да периодично прате притужбе и процењују перцепцију институције како би утврдиле да ли се припадници оружаних снага осећају комфорно да

²¹ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Институције омбудсмана за оружане снаге Увод: Проблеми у питању, стр. 327.

²² Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Превенција тортуре и другог лошег поступања, стр. 261.

²³ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Родно засновано насиље и спречавање и суочавање са злостављањем, стр. 192.

подносе притужбе и да ли верују да ће институција омбудсмана деловати конструктивно у њихово име.²⁴

Требало би обезбедити више начина за пријављивање незаконитог понашања, кршења људских права и лошег поступања и третирања их као подршку ланцу командовања и моралног вођства. Кад год је то могуће, то би укључивало лично извештавање на местима која нису војне касарне, као што су канцеларије унутрашњих и независних надзорних тела или полицијских станица, или коришћење метода на даљину, као што је бесплатан телефонски број или безбедна адреса е-поште.

*Требало би успоставити јасне процедуре за припаднике оружаних снага како би унутар оружаних снага изразили забринутост у вези са незаконитошћу, корупцијом, лошим поступањем, малтретирањем или другим кршењем људских права. Ово треба да буде праћено јасним информацијама о доступним спољним каналима извештавања. Лицима у служби који пријаве злоупотребе коришћењем овлашћених процедура **треба гарантовати поверљивост и законом би требало да буду заштићени од одмазде.***

*Информације о поступку који ће уследити након оваквог пријављивања злостављања или лошег поступања би требало да буду доступне припадницима службе, како би имали јасну представу о временском оквиру и другим радњама које би можда требало да буду предузете даље на том путу. Слично томе, **информације о њиховим правима и њиховом посебном заштићеном статусу као подносиоцима притужбе треба да им буду јасне најкасније у тренутку подношења притужбе, а идеално и раније.**²⁵*

Имајући у виду све горе наведено, НПМ указује да припадник Војске не би требало да буде на било који начин санкционисан због подношења притужбе Заштитнику грађана, па и ако није претходно користио унутрашње – војне механизме заштите својих права. Као што је већ наведено, оваква притужба ће у највећем броју случајева²⁶ бити одбачена као преурањена и подносилац ће бити упућен на покретање одговарајућег правног поступка. Санкционисање војника који је поднео овакву преурањену притужбу може довести до обесхрабривања војника да се обраћају спољним механизмима заштите, као што је Заштитник грађана и тако смањити поверење у систем као целину и улогу омбудсмана у заштити права грађана, па и грађана припадника оружаних снага.

НПМ би желео да од Министарства одбране добије коментаре на спорно питање на које је указано у тексту изнад.

²⁴ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Притужбе као показатељ поверења и подршке, стр. 337.

²⁵ Људска права припадника оружаних снага: Компендијум стандарда, добре праксе и препорука, Добре праксе и препоруке у вези са Слободом изражавања, стр. 104. и 105.

²⁶ Осим ако би подносиоцу притужбе била нанета ненадокнадива штета или ако се притужба односи на повреду принципа добре управе, посебно некоректан однос органа управе према подносиоцу притужбе, неблаговремен рад или друга кршења правила етичког понашања запослених у органима управе (чл. 25. ст. 5. Закона о заштитнику грађана).